

سواد تکنولوژی

حمیدرضا آیت اللهی

پژوهشکده تاریخ و فلسفه علم با همکاری سازمانها و نهادهای علمی کشور برگزار می کند

همایش ملی
تکنولوژی و فرهنگ:
تأملات انتقادی با رویکردهای فلسفی-تاریخی

دبیران علمی:
دکتر علیرضا منجمی
دکتر فلاحسین مقدم جعفری

محورهای همایش:

زیست‌دینی	سلامت و طبی‌سازی
آفرینش هنری	زیست‌شهری و معماری
سواد تکنولوژی	زیست‌سیاست و رون‌سیاست
آموزش مجازی	هوش مصنوعی و آینده انسان
انتقال تکنولوژی	تاریخ تکنولوژی در تمدن اسلامی

انستیتوت فرهنگی برای اعتدای همت علمی

پژوهشکده تاریخ و فلسفه علم پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی با همکاری سازمانها و نهادهای علمی کشور، همایش ملی «تکنولوژی و فرهنگ: تأملات انتقادی با رویکردهای فلسفی-تاریخی» در ۱۶ و ۱۷ دی ماه ۱۴۰۲ برگزار کرد.

حمیدرضا آیت‌اللهی؛ استاد فلسفه دانشگاه علامه طباطبایی، در این همایش با موضوع «سواد تکنولوژی» به سخنرانی پرداخت که در ادامه گزیده سخنان او را می‌خوانید

موضوع سواد تکنولوژی از موضوعات مهمی است که باید به آن پرداخته شود اما ابتدا باید بررسی کنیم که چرا از کلمه سواد استفاده می‌شود و گاهی اوقات نیز بد به کار می‌رود؟ وقتی شخصی در مدرسه‌ای درس می‌خواند گاهی وضعیت درسی وی به جایی می‌رسد که گفته می‌شود با سواد شده است اما مشخص نیست که منظور از با سواد شدن چیست؟ آیا صرف خواندن و نوشتن کفایت می‌کند یا اینکه باید به مقطعی برسد که وی را با سواد بنامیم؟ واقعیت این که سواد به توانستن دانش برمی‌گردد نه به خود دانش. سواد به معنای تربیت نیست بلکه فوق تربیت و در واقع تربیت نهادینه شده‌ای است که انسان همواره بتواند از آن استفاده کند.

مراد از سواد تکنولوژی چیست؟

در تکنولوژی هم باید مهارت‌هایی داشته باشیم که هر وقت با آن مواجه شدیم موضع‌گیری صحیحی داشته باشیم. یکی از اولین مواردی که بنده به آن پرداختم سواد رسانه‌ای بود. برخی فکر می‌کنند منظور از سواد رسانه‌ای این است که بدانیم رسانه‌ها چه هستند و چه کاری می‌کنند؟ اما منظور این است که بتوانیم موضعی مناسب و عاقلانه نسبت به رسانه داشته باشیم. برای بررسی سواد تکنولوژی نیز باید ابتدا تکنولوژی را بشناسیم و خصوصیات آن را بدانیم سپس بررسی کنیم که ما چه کاری می‌توانیم در مقابل این تکنولوژی انجام دهیم. اولین چیزی که باید بدانیم این است که تکنولوژی، ابزار در اختیار انسان نیست که انسان بتواند هر کاری با آن انجام دهد. تکنولوژی می‌تواند برخی توانایی‌های انسان را بیشتر و برخی توانایی‌ها را از وی بگیرد یعنی می‌تواند خودش تعیین کننده باشد. شبکه اجتماعی پدیده‌ای بسیار خوب است و نتایج خوبی هم برای ما دارد، از جمله اینکه همه افراد در سراسر دنیا به وسیله آن می‌توانند دیدگاه‌های خود را بیان کنند اما همین شبکه اجتماعی باعث شد افراد، تند تند مشغول خواندن در فضای مجازی شوند و در نتیجه با مسائلی جدید مواجه می‌شویم از جمله اینکه اگر تا الان می‌توانست سه صفحه کتاب بخواند و عمیق بخواند اما الان سه خط مطلب را می‌خواند و عمدتاً مشغول این شبکه‌های اجتماعی است لذا ذائقه وی عوض می‌شود. بنابراین تکنولوژی باعث شده افراد ساندویچی فکر کنند.

مزایا و معایب تکنولوژی برای انسان

وقتی صبح تا شب موبایل خود را نگاه می‌کنید ممکن است از صد خبر، دو مورد آن به درد شما بخورد و بقیه، اضافه‌بار اطلاعاتی هستند. ما قبلاً فکر نمی‌کردیم شرایط اینگونه شود لذا اگر بفهمیم هر تکنولوژی می‌تواند در آینده چیزهایی را به شما تحمیل کند بنابراین ضرورت سواد تکنولوژی را درک خواهیم کرد. نکته دیگر اینکه اگر این توانمندی را پیدا کنیم که هر تکنولوژی که می‌آید، می‌تواند اقتضائات بعدی را هم در پی داشته باشد آن وقت توانمندی مواجهه با تکنولوژی را پیدا کرده‌ایم. حال سؤال این است که این توانمندی چگونه پدید می‌آید؟

اولین کاری که در سواد تکنولوژی مهم است این است که ببینیم این تکنولوژی‌ها تاکنون چه چیزهایی را به ما تحمیل کرده‌اند.

برای مثال تکنولوژی ماشین معمولی یا مترو که در گذشته وجود نداشته‌اند نگاه‌های جدیدی را به ما تحمیل می‌کنند که باید آنها را درک کنیم و در این صورت سواد تکنولوژی ما دائماً بالا می‌رود. همچنین باید دانست تکنولوژی، ابزاری در اختیار بشر نیست بلکه می‌تواند بلاهایی هم سر ما بیاورد. بنده نمی‌خواهم بگویم که تکنولوژی دائماً بلا بر سر ما می‌آورد اما باید بدانیم که قطعاً بلاهایی هم بر سر ما می‌آورد.

البته تکنولوژی مزیت‌های زیادی هم می‌تواند در پی داشته باشد برای مثال در اجرای عملیات طوفان الاقصی، اگر تکنولوژی شبکه‌های اجتماعی نبود الان این جنبش خفه شده بود. بنابراین تکنولوژی اینگونه نیست که یک فاجعه بشری به وجود بیاورد و اینگونه هم نیست که بگوئیم آینده‌ای درخشان برای بشر رقم می‌زند بلکه امکاناتی در اختیار ما قرار می‌دهد که می‌تواند هم مصیبت‌ها و هم توانمندی‌های جدید برای ما در پی داشته باشد لذا باید تکنولوژی را به خوبی بفهمیم. نکته مهمی که باید در تکنولوژی بدانیم وضعیت بشر در ابتدا و انتهای قرن بیستم است چون تاریخ تکنولوژی اهمیت بسیاری دارد.

اهمیت توجه به تاریخ تکنولوژی

ابتدای قرن بیستم به بشر گفته می‌شد هرچه می‌توانی از طبیعت و نیروهای خفته در آن به نفع رفاه خودت استفاده کن. تا سال ۱۹۸۰ هنوز چنین بحث‌هایی وجود داشت اما از آن زمان به بعد مسئله بحران محیط زیست شدت زیادی گرفت چراکه مثلاً در دهه ۱۹۵۰ یک نفر درباره بحران محیط زیست صحبتی نمی‌کرد لذا در این سال‌ها جریاناتی همانند حزب‌های سبز در اروپا، با استفاده بی‌رویه از محیط زیست به شدت مخالفت کردند. مثلاً وقتی قرار بود زباله‌های اتمی در اروپا جابه‌جا شوند اعضای حزب سبز در همه جای اروپا روی خط راه آهن می‌خوابیدند. لذا لغتی به نام اخلاق در تکنولوژی در اواخر قرن بیستم پدید آمد و امروزه اخلاق، بخش مهمی از تکنولوژی است و هر مقاله یا رساله‌ای که قرار باشد در تکنولوژی نوشته شود باید ملاحظات اخلاقی آن هم در نظر گرفته شود در حالی‌که قبلاً چنین موضوعات اخلاقی، عمدتاً به کلیساها محدود می‌شد.

شناخت روند تکنولوژی اهمیت زیادی دارد چراکه کار را به جایی رسانده است شخصی همانند هایدگر می‌گوید تکنولوژی می‌تواند هر بلایی سر شما بیاورد و شما هیچ کاری نتوانید انجام دهید. نکته دیگر اینکه درست است تکنولوژی برای ما تعین ایجاد می‌کند و ما را به سمت‌هایی سوق می‌دهد اما اگر بفهمیم چه کارایی‌هایی در آینده برای ما خواهد داشت می‌توانیم از همین الان در مورد آینده آن فکر کنیم.

متأسفانه کشورهای جهان سوم به شکل منفعلانه با تکنولوژی مواجه می‌شوند در حالی که کشوری پیشرفته است که به شکل فعالانه با تکنولوژی برخورد کند و سواد تکنولوژی نیز بدین معنی است که مردم یاد بگیرند چگونه با تکنولوژی برخورد کنند.

نکته دیگر اینکه ماجرای جبر تکنولوژیک، از اوایل قرن بیست و یکم، کمتر شده و از عنوان تعیین‌گرایی استفاده می‌شود یعنی چیزهایی را برای ما تعیین می‌کند اما جبر نیست به همین دلیل الان بسیاری از فیلسوفان تکنولوژی، دیگر حرف‌های هایدگر را قبول ندارند چون این تعیین می‌تواند تحت تأثیر عوامل انسانی تا حدودی تغییر پیدا کند و ما انسان‌ها در مقابل آن دست بسته نیستیم. امیدوارم بنای کار سواد تکنولوژی و ایجاد عناصر آن را در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی را ایجاد و عناصر آن را روشن کنید که مردم ما به شکل عاقلانه و فعالانه بتوانند با تکنولوژی مواجه شوند.

<https://philosophyofmedicine.com/%d8%b3%d9%88%d8%a7%d8%af-%d8%aa%da%a9%d9%86%d9%88%d9%84%d9%88%da%98%db%8c/>

به نقل از خبرگزاری ایکننا